

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>SZERKESZTŐSÉG, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Fűvészkert-utca 1079.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven. Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>KIADÓ HIVATAL, hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő: Fűvészkert-utca 1080.</p>
--	--	--

Tartalom. Nyílt kérdés és feleletvárás a Protestáns Irodalmi Társulat érdekében. Egyházunk jövőjének egy barátja. — Heves beavatkozás. Szöllősi Antal. — Tárcza. Visszaemlékezés a debreczeni ref. kollégiumi deákok mult időkbeli élelmzésére. Szűcs István. — Az amerikai unitáriusok műveleteiről. Balogh Ferencz. — Pál theológiája. Erdős József. — Közügyein k. Válasz a „két ultramontán nyilatkozat“ című cikkre tett „megjegyzésekre“. Vöröss Zsigmond. — Levél a szerkesztőhöz. Farkas János. — Különfélek. — Szerk. posta.

Nyílt kérdés és feleletvárás a Protestáns Irodalmi Társulat érdekében.

Főtiszteletű Szász Domokos püspök úr az erdélyi egyházkerület közgyűlésén, f. é. szept. 29-én, évi jelentésében megemlékezett a „Protestáns Irodalmi Társulat“ról, a szervezkedést előkészítő budapesti értekezletről, a tiszántúli kerület és a debreczeni egyházmegye ismeretes álláspontjáról, s az értekezlet túlnyomó többségének az unitáriusok felvétele melletti megállapodásáról. Mely után így szólt: „örömmel jelezhetem azt, hogy a felmerült s bizonynyal mindnyájunk által sajnálattal észlelt ellentétek kiegyenlítésére van kilátás, s a Társulat működési programjának végleges megállapítása lehetővé fogja tenni a közös cél érdekében az erők osztatlan tömörülését, s a kibontandó zászló körül sorakozni fognak a tiszántúli testvérek is“.

Tudtunkra ez az első nyilatkozat a budapesti értekezlet óta egyházi felsőség részéről, mely az Irodalmi Társaságnak jövőjére is némi világosságot és biztatást vet, mondván: az ellentétek kiegyenlítésére van kilátás. A módra nézve azonban, pedig ez érdekelt volna sokunkat, miképen reméli a főt. püspök úr ama kiegyenlítést, nem kaptunk semmi tájékoztatást. E tekintetben még mindig setétben tapogatózunk. A mély hallgatás nem megoldás. Kívánatos lenne, ha a többség részéről — mert túl-

nyomó többségre történt hivatkozás — újjmutatás történnék a megoldás mikéntjére; talán találtak is már valami szerencsés módozatot, ide látszik czélozni az osztatlan tömörülésnek kilátásba helyezése. Ha csakugyan volna ily kulcs felfedezve, nagyon szeretnők látni azt, mert akkor alkalom adatnék a nyilvános megvitatásra, jobbról és balról hozzászólásra, a végleges megállapítás pedig biztosabban elő lenne készítve, még pedig idejében, s egyik fél sem vethetné a másik szemére, hogy a javaslat vagy indítvány későn jött. Épen arravaló az egyházi sajtó, hogy a fontos kérdést előkészítse.

Mi csak egy utat látunk legczélravezetőbbnek, ha a tiszántúli kerület kifejezett óhaja tekintetbe vétetik; s ha áldozni kell, mert kell, az se a református, se az evangélikus két testvéregyház rovására és hátrányára ne tétessék. Mi úgy fogjuk fel a dolgot, hogy a két testvéregyház magához van legközelebb, s a kívül állók és a magunkéi iránti kötelesség közt választani nem nehéz. Ha a végleges szervezés nem öltene megnyugtató alakot, az erők osztatlan tömörülése nem következhetik be. Több világosságot kérünk tehát! Vajha nyílt, egyenes és megnyugtató feleletet nyerhetnénk!

Egyházunk jövőjének egy barátja.

Heves beavatkozás.

II.

Jogállamban élünk.

Nagyon sajtáságos színben tűnik föl azért, midőn E. tisz. társam az államhatalomról erőszakoskodási szándékot tesz föl, s tőlem kérdezi, hogy „talán megengedem és érteni fogom“, mikép „az eddig vezetett s az egyház kétségbevonhatatlan örök tulajdonát képező anyakönyveket, semmi hatalmaság el nem veheti a nélkül, hogy az erőszakosság terére ne lépne“ stb. stb.

Nemcsak megengedem, de értem is, és pedig annyira, hogy álmélkodva kérdezhetem, mi adott okot E. lelkésztársamnak, hogy e tekintetben engem felelősségre vonjon s mintegy ítélőszék elé állítson? Hiszen cikkemben csak egy betű sincsen, mi ellenem arról bizonyítana, mikép én az egyházaink birtokában levő anyakönyvek államhatóság általi elvételét kiállításba helyeztem volna. Mi ellen harczol hát oly elkeseredett harcrot E. tisztársam? Az önmaga által alkotott rémkép ellen.

S ha eljárását, modorát akarnám követni, itt lehetne hangosan tiltakoznom ezen ő föltévése ellen. Nem teszem. De annyit kimondhatok, hogy azon föltévése, mintha egy jogállam hatalmi kezelője magát, valaha, ily erőszakos lépésre határozhatná el: nem valami hízelgő; — a képzelt erőszak ellen használandó védelmi eszközök pedig, miknek alkalmazását szerencsétlenül választott német idézetében és azonkívül is kiállításba helyezi, nem olyanok, miket ő maga is higgadt és nyugodt kedélyállapotában elvetendőknék s meggyalázóknak ne tartana. Sajnálhatja, hogy e szavakat leírta.

Mi, gyilkolnánk; . . . mi, gyujtogatnánk; . . . vagy dynamitot használnánk?!

Nemcsak azt nem hiszem pedig, hogy az államhatalom elerőszakolni fogná, vagy akarná az egyházaink jogos birtokában levő anyakönyveket, — de azt sem teszem föl és nem is hihetem, hogy az 1827. XXIII. törvénycikkben foglalt bízósító föltételt megsértené, s a hatóságok levéltárában felhalmozott anyakönyvi hiteles másodpéldányok közhasználatba vételét valaha elrendelné.

A Királyhágón inneni Magyarországon az anyakönyvek egyik eredeti példánya, vagy hiteles másodpéldánya — és nem másolata — 1828. év, és így 60 év óta be van szolgáltatva a hatóságok levéltárába, — s ott, azt hiszem, teljes egészükben megvannak. Mit következtetek abból, hogy Csánádmegye hatóságának sürgető követelésére, csak a közelmúltban, minden vonakodásunk, felebezésünk dacára is el kellett készítenünk és kiegészítésre be kellett szolgáltatnunk az 1843., 1844. és 1845-ik évekről szóló anyakönyvek másodpéldányait, miket pedig annak idejében buzgó és lelkiismeretes hivatali elődeink bizonyosan beterjesztettek; de melyek vagy a közvetítő szolgabíró kezén eltévedtek, vagy az 1848/9-ik évi zavarban elvesztek. Így ha nem is „kolossális“, de mégis nagyocská „sziklává“ nőtte ki magát a hatóságok levéltárában az anyakönyvek halmaza, úgy hogy „annak csúcsáról a szegény lelkészek feje fölött — annyira a mennyire — elnézhetne az államhatalom“: de nem fogja mégis — fennebbi nyilatkozatom szerint — ezt tenni; nem fogja a levéltárban levő anyakönyvi példányokat közrendelkezésre bocsátani, mert e cselekmény erkölcselensége lenne, mit én, az államhatalomról föltételezni nem tudok.

Nem is „fenyegettem én senkit gyermekes módon“. Fenyegetődni ott sem szoktam, hol erre hatóságom volna; — hogyan vehettem volna erre szabadságot e lap olvasóival szemben? Aztán el is szokhattam már a gyermekes modortól. Hiszen Isten jóvoltából a 60 éven jóval túl vagyok. És ha van bennem „gyermekies“, az nem lehet más, minthogy érzelmeimet, meggyőződésemet rejtegetni nem tudom; s mit igazságnak lenni megismertem, nyíltan és tétovázás nélkül kimondom; s az ellennézet hallására pedig lázas haragra nem gyúlok. Ezt a gyermekes érzést szégyenleni pedig nincsen okom. Megeshe-

rik, hogy mi a bölesektől és értelmeseiktől — Jézus szavai szerint — elrejtetett, az a gyermekeknek megjelentetett; megeshetik, hogy „was kein Verstand der Verständigen sieht, das übet in Einfalt ein kindlich Gemüth“.

Azon kétségeskedő kérdésre: rendelkezhetnék-e az állam bővében oly képesített egyénnel, kikre a községi anyakönyv-vezetést nyugodtan bízhatná? mint pusztá egyéni s így vita tárgyává sem tehető felfogásra nem is reflektálva; — arra, hogy az anyakönyv államosítása esetén, az állam közege, a mult időkre vonatkozó adatokat honnan szerezné be: azzal felelve, hogy a törvénynek visszaható ereje soha nincsen, s az előző időkre vonatkozó adatok mindig onnan lennének beszerezhetők, hol azok bejegyezve s beiktatva lettek; — végre ama tételre, „mi az állam érdeke“ — (vagy mi lehet valaha ez érdeke?) — a multak szomorú tanuságára s a bölcs ama szavaira hivatkozva: „a mi volt, ugyanazon a mi ezután is leszen“; — csak azon fentebbi szavaimról: „törvényszékről-törvényszékre hurokoltatunk“, akarok tisztársaimnak, kik még oly szerencsések, hogy e tekintetben személyes tapasztalattal nem bírnak, rövid tájékozást nyújtani.

Napjainkban nem egyszer történt már meg, hogy büntető bíróság elé idéztettek hivatal szerint idősb lelkészei — mint az egyház képviselői — oly nagyobb egyházaknak, hol az anyakönyvvezés munkáját két vagy négy egyén is teljesíti, kiknek egyike vagy másika, működési körében vagy a családi viszonyokat még tisztán föl nem ismerhette, vagy a bába és keresztanya bevallását véve alapul, vagy ama jogi elvről: „pater est quem nuptiae demonstrant“ megfedkezve, a férjétől évek, vagy évtizedek óta külön élő anyának — bevallás szerint is — törvénytelen viszonyból, de még a törvényes házasság föloldása előtt született gyermekét, véletlenül „törvényesnek“ nem jegyezte be.

Ha ezen elvétel, — mi különösen válóperekben szokott feltűnni, — a bírák valamelyikének figyelmét felkölti, azonnal kész az ítélet: „büntetendő cselekmény jelenségei mutatkoznak“, s a periratok, a polgári eljárás befejezése után, az N. N. egyház keresztelési anyakönyveinek szabálytalan vezetése körül fenforogni látszó büntetendő cselekmény megvizsgálása végett, az illető büntető bírósághoz áttétetni rendeltetnek.

Szegény öreg lelkész, ilyenkor mint bűnös a büntető bíróság elé idéztetel! Szerencse, ha humánus bíró hallgat ki, — s ha a járásbíróság előtt történt kihallgatásod után a törvényszék előtt nem kell megjelenned, ha ügyed itt véget ér!

Milyenek ítéled e provinciát szíves olvasóm?
Isten mentsen meg ennek kellemetlenségétől!
Makó.

Szóllósi Antal,
ev. reform. lelkész.

Tárcza.

Visszaemlékezés a debreczeni ref. kollégiumi deákok mult időkbéli élelmezésére.

(Vége.)

Most már az élelmezési rendszert illetőleg megemlítjük, hogy a régi időkbéli 47 lakszobában a deákok következőkép

alakítottak coetust: Első élelmezési rendszer volt a paedagogium, t. i. egy tágasabb lakszobában összeállottak kölesönös élelmezésre 9-en. Ezek közül 7-en magokat arra kötelezték, hogy közülök mindenik egy héten egy nap, délben két fazék ételt, este egy fazék ételt és egy fehér kenyeret fog kiállítani, a 8-ik, ki vagy szénior, vagy contrascriba, vagy esküdtdeák volt, kötelezte magát egy jó 3 fontos fehér pecsenyének előállítására, melynek felseje délben leszeletve elfogyasztatván, a belső része este vacsorára a coqua által volt vetrezenek elkészítendő. A coetusbeli 9-ik, a ki rendszeren novitius, vagy biennis deák volt, de, habár jó módú szüléktől származott is, nem akart lenni publicus deák, hanem mint beöltözött (togatus), jótétemények útján kívánt előhaladni, minden nap levest és hideg húst mártalékkal készítettett a coetus számára. És így a paedagogiumon délben leves, hideg hús, két fazék étel, pecsenye, este pedig leves, egy fazék étel és vetreze voltak feltálalva. A pedagogiumon minden egyes deákhoz egy szolgatanuló volt alkalmazva, kik a maradvány ételekből tisztességesen táplálkozhattak. A coetusbeli 9 deák nem mind lakott azon szobában, mert a szénior, contrascriba és esküdtdeák külön hivatali szobákat kaptak, azon felül több tagja a coetusnak külön szobácskában, úgynevezett kunyhóban laktak.

Látnivaló ebből, hogy a paedagogiumon levő tanuló ifjak elég jól voltak ellátva, mert a mellett, hogy jól élelmezettek, 7—8 nummista tanítványoktól 2—300 frtot évenként, a 3 legatióból pedig 150 frtot megkapván, nem esoda, hogy sok tanuló ifjúnak, egyéb szükségének teljesítésén felül saját könyvtárának 2—300 darabra való felszaporítása is módjában volt.

Második élelmezési rendszer volt a kettős quadrá, t. i. a skólabeli benlakó deákok közül 7-en élelmezés végett összeállottak, arra kötelezván magokat, hogy közülök mindenik hetenként egy nap, délben is egy fazék ételt, este is egy fazék ételt állít elő. Ezek szolgálatára 2 szolgatanuló állott s ezek már a skólától kapták kenyeröket.

A harmadik élelmezési rendszer volt az alumnium, t. i. több rendbeli néhai kegyes alapítók a skóla közpénztárába oly tőkét adtak, melynek kamatjából évenként egy, vagy több tanuló ifjú élelmeztesék. Ezek számára, kik rendszeren 7-en voltak egy coetusban, főzött a coqua ételt; mely alumniumi ételeknek minthogy minden napra meg volt szabva a minősége, a deákok által az ételek „semper“ névvel nevezettek el.

Negyedik élelmezési rendszer volt az expectantia, t. i. azon szegényebb sorsú ifjak, kik még nem érdemesítették magokat arra, hogy fizető, vagy főzető tanítványokkal láttasanak el, magok erszényéből pedig főtt étellel magokat ellátni képesek nem voltak, azok a skólabeli benlakási és kenyérelvezési jótéteményen kívül semmit nem kapva, csakis arra voltak utalva, hogy a rólok megemlékező helybeli kegyes polgárok konyhájáról szívességből várjanak főtt ételt. Mely várakozások sokszor nem is csatlakozott, mert a régibb időkbeli polgárok, kik sem a fényűzés ördöge által nem zaklattattak, sem a nagy adózás bajával nem küzdöttek, ezen kívül nálók a kegyelet is nagyobb lévén, akármily családi ünnepély, keresztelek, esketés, sertéstör stb. adta elő magát, szívesen emlékeztek meg a skólabeli expectánsokról s nem ritkán volt eset, hogy több volt a küldemény, mint a mennyi éhes száj arra várakozott.

Mindezekből látnivaló, hogy mások voltak hajdan az idők, mások voltak a viszonyok, melyeket a gyorsan repülő

kornak nemtője most csak az emlékezet táblájára írt fel a maradék részére.

Szücs István.

Az amerikai unitáriusok műveleteiről.

(Történeti tanulmány.)

III.

Az unitarizmus tetőpontján. Channing.

Cambridgeben, a Harrow-féle egyetem kiegészítőjeül, azzal kapcsolatban, 1816. lett berendezve az unitárius theologiai seminárium. Az unitarizmus, a különválás után, a régibb és újabb nézetek közt ingadozott; a régi iskola a biblia, kijelentés és csodák iránt mérsékeltiséget mutatott, s hűtlenséggel és pantheizmussal vádolta a szélsőség felé siető új iskolát, kik a keresztyénséget csak érzéki érvekre akarták alapítani, a bibliát csak annyiban fogadták el, a mennyiben felfogásukkal megegyezett, Jézust sem tartották csatlakozhatlan tanítónak, sem minden tekintetben Közbenjárónak. A Worcesterrel tartott vita után (1815.), a szélsőségeket kerülve, a középútat igyekezett feltalálni az unitarizmus legnemesebb szívű képviselője és idomítója, Channing Ellery Vilmos (1780—1842.).

Channing a Harward-kollégiomban tanult, 1804. választott bostoni lelkészszé, ott maradt haláláig; sokszori gyöngékedése miatt húzamosabban felre vonult. Ő nem született unitárius egyházban, a kálvini orthodoxiában nyerte első benyomásait, átmenő lánczszemet képez; a mérséklő elem s hit-tartalom, mi lelkében fenmaradt, ez első nevelésre viheto vissza. Hopkins Sámuel (1721—1803.) puritán kálvinista hittudós és fő műve (System of theology, 1793.) volt első irányzója; Hopkins alaptétele: az erény és szentség a jónak önzéstelen teljesítésében áll, továbbá az ő négerek rabszolgasága ellen (1766.) intézett párbeszéde, jótékony befolyással voltak Channing theológiájának emberszereteti oldalára... de az örök büntetés tana megbotránkozottatta, orthodoxiája e ponton hajlott meg, s fokonként kezdett az Európából akkor átültetett unitarizmushoz közeledni; de ennek szárazsága és kopársága vallásos belsejét szinte nem elégité ki, s kezdetben a két ellentét közt egyik párthoz sem csatlakozott, így a türelem és határtalan szabadság eszméjének szép mezében foglalta el lelkesi állomását.

Az idealista Channing különös ellentéteket zárt magában. Az istentagadás terjesztése miatt a polgári törvényszék által elítélt egyik bostoni lap mellett védnökül lépett fel, vitatván, hogy a keresztyénség tekintélye gyengül, ha világi karral támogattatik; felemelte szavát azon néperőszak ellen, mely egy zárdát feldúlt; Fénélon és a mívelt r. katholicismus, s ennek Amerikában akkori nyomott helyzete felkelté rokonszenvét; a puzeismust (semicatholicismus) szülő Newman-féle anglikán mozgalom első írataiban a haladás hajnalát köszöntötte — csak a kálvinizmus nagy hagyományos tanait nem tudta méltányolni. A keresztyénséget s a lelkiismeret legmagasb vágyakozásait igyekezett egyeztetni; szép tétele, bár nem új, de hatott: „nincs míveltség keresztyénség nélkül“, mert csak a keresztyénség képes átalakítani az egyént, a társadalmat, eltávolítván a lélekből a tudatlanságot, a szívből a bűnös szenvedélyeket. A munkás osztályok érdekében s a rabszolgaság eltörlése nagy kérdésében a legékekesszölőbb hangokat ő

emelte. Jelleme tisztelt és tiszta maradt, s egyéniségével az unitarizmusnak is fényt kölcsönzött. A keresztyénségnek legnagyobb oldalát, az emberszeretetet fogta fel, ez képezi báját, kellemét; de az örök forrást, mely táplálja és erősíti a szívet s mérhetlen áldozatokra képesíti a Krisztusban vetett hitet, nem tudta összhangba hozni a szívvel . . . a virág és illat szépsége miatt a titkos okozót, a hervadástól megóvó láthatlan erőt kutatni elfeledé.

De lássuk Channing keresztyénségének a l k a t e l e m e i t. Minden szép szavak mellett is, melyekkel a keresztyénséget bővösen körülírja, legfőbb tekintélyül nem a kijelentést, nem Isten igéjét, tehát nem felettünk álló változhatlan és tökéletes Mindenhatót ragad meg, hanem pusztán emberi alapra helyezkedék, a lelkiismeretre, ebből indul ki, ezzel szabályoz mindent . . . Kérdjük, mi lesz akkor és ki a lelkiismeret szabályozója, bírója? — hiszen maga a lelkiismeret, épen mint a szív, magán kívül álló lényre felelbezz az óhajjt. Innen van, hogy az isteni erő helyett az emberi erőt magasztalja fel, s a régi dogmák helyett új dogmákat hozott forgalomba, minők: az emberi erő tisztelete, az emberi akarat nagysága, a szentírásnak emberi észjárás és felfogás szerinti magyarázása, az ember szabad tevékenysége, erkölcsi méltósága, hatalma, az ember határtalan szeretete.

Az ember nagyságának, szerinte, alapja a lélek; ez a halhatatlan mag végtelen fejlődésre képes, Isten végtelenségének képe bennünk, ez főtánítónk, mert a külső (bibliai) kijelentés e képre támaszkodhatik, s általa igazolható, lelkünk eszméiből alkotható meg Isten. Hová lesz ily dogmák mellett a Schleiermacher által is kiemelt Istentől függés érzete? Istent teremti az ember a maga képére és nem megfordítva. Az ember minden, Isten, mondani, semmi. A keresztyén alázatosság, a kísérő vallásos erényekkel, hervadásra lesz kárthatva; Isten nagysága, szentsége, kegyelme, a mi elégtelenségünkkel szemben, minden jelentőségét elveszti; a bűn szörnyű valósága és gyászos hatása teljesen ignoráltatik; a váltság édes tana földre hull. A plátói idealizmus, a 18-ik századi optimizmus mámora ringatja a szegény halandót, míg a keserű tapasztalat fel nem ébreszti tündéralmának káprázatából. Ha az emberiség összes tagjaiban minden emberi erő, lelki képesség és szívjószág és magas szemlélet egyenlő volna (a mi lehetetlen): még ideig-óráig fenttartható volna a Channing-féle hatványozott humanizmus díszlete. Hajh de lehull az az eredendő bűn s ezer alakú nyilvánulásának zord ütése. Hurst János tudós methodista püspök (1880.) szerint az unitárius hitnézet „tengermeréshez” hasonlít, mely minden ponton más-más mélységet mutat, a Channing által tett mérést utódai másképp igazolták, utána a túlzás és végletek egyenetlensége következett, s a mester által idealizált keresztyénség, a szilárd alap híjában, futó légképpé, délibábbbá üresüléssel van fenyegetve, a mint alább látni fogjuk.

Channing egyéni hatására lett egy darabig népszerű az unitarizmus Amerikában, az egyéni erő és kezdemény nemzeti géniusza is támogatni látszott; általa nyert szilárdulást, terjedést. Nagyobb szabású művei: A keresztyén lelkész, 1826.; a keresztyénség nagy célja, 1828.; az egyház, 1841. és egyházi beszédei. Összes műveinek első kiadása 1841—46. (Boston), legteljesebb kiadása 1848-ban, 6 kötetben, jelent meg; az amerikai unitárius társulat 1870—72-ig 200 ezer példányban terjeszté szét, s gondoskodott német, francia és magyar

nyelvekre fordításáról. Channing eddigelé meg nem jelent 12 egyházi beszédét „A tökéletes élet” (The perfect life) cím alatt Londonban, 1872-ben adta ki az ő unokaöcsse Channing Vilmos Henrik († 1884) unitárius pap. A mester halála után 30 év folyt el csak, s ez aránylag rövid idő alatt is mennyire halványult a legnagyobb unitárius theologus csillaga, mutatja a nagy tekintélyű és épen nem elfogult londoni nagy irodalmi heti lap az „Athenaeum” ismertető nézete. (1872. decz. 767 lap). „E beszédek olvassák és kedvelik azok, kik a korábbi időkben olvasták és kedvelték szerző műveit, de az eszmék jelentősége, miket ő képviselt, úgy látszik, ma már elenyészett. A Ch. által érzett nehézségek ma már nem azok; a bölcsész, melyet ő tárt fel, most már nem számolhat széles körű elfogadtatásra.”

Bonnet-Maury, párisi ref. hittanár szerint is „Channingben érte el az unitarizmus tetőpontját”. Ő még sok keresztyén elemet megtartott, a multtal egészen nem szakított. Mint élte hajnalán, úgy élte végén megvillant nemes lelkében az evangéliom isteni csillama; halála küszöbén Isten országa, az örök élet és a hegyi beszédi boldogság szebb tanai lebegtek szemei előtt; innen azon sejtelem, hogy élete végén ismét közeledett volna Krisztus istenségének hitéhez.

Az unitarizmust épen tetőpontján rohanta meg a túlzás és szélsőség veszélye, s ezzel a hanyatlás. Ez sorsa a pusztán emberi alkotásnak. Channing születésének 100-ik évfordulóján, melyet megünnepeltek amerikai hitrokonai 1880-ban, már kétféle unitáriusok találkoztak, a channingisták, kik a multa is néznek, és a parkeristák, kik a jövő vallásáról ábrándoznak, mit emberi szem még nem látott. Aránylag legtöbb keresztyén elemet tartott meg Channing, ez érdeme és fölénye; de mellőzte épen a lényegest, ez leendő állandó baja és veszélye az általa idomított semichristianizmusnak, látszólagos, vagy félkeresztyénségnek. A valódi keresztyénség mérhetetlen áldása a bibliai Krisztussal van válthatlan összeköttetésben.

Balogh Ferencz.

Pál theológiája.

(Részletek Erdős J. theol. tanár „Pál apostol élete és theológiája” cz. székfoglaló értekezéséből.)

(Vége.)

Az *ἐκκλησία* az üdv elérésére rendelt isteni intézmény, melynek tagjait az Ur az egész emberi nemzetségből választotta ki és hívta el (*ὡς προώρισεν, τούτους καὶ ἐκάλεισεν*), megigazulást és dicsőséget ajándékozván nekik (R. 8, 30; 9, 23. 24.), különösen a korinthei, efézusi és pásztori levelekből ismerhetjük meg a páli ekklesiológiát, mely az apostolnak kiválóan kedves témája. Isten egyházának, szántóföldjének és épületének (1. Kor. 1, 2; 3, 9.), Krisztus egyházának, testének (Ef. 1, 23; 5, 25 kv.), majd a Szentlélek lakóhelyének tekinti azt (1. Kor. 3, 16; 6, 19.). Ezen lelki társaságban értékesíti az egyes hívő az Urtól nyert kegyelmet, a különböző charismák mértéke szerint hozzájárulván a Krisztus testének építéséhez (Ef. 4, 7—12.), vagy egy másik képiles kifejezés szerint, fölépítette mint Isten házának népe egy szent templommá, ama szegletkövön, mely maga Krisztus (Ef. 2, 19—22.). Az egységi alaptulajdonság mellett (1. Kor. 12, 12—16.) főjelle-

vonása az *ἐκκλησία*-nak az is, hogy szent, de nem önmagában és önmagától, hanem a Szentlélek által (Ef. 5, 26. 27.); továbbá apostoli annyiban, mert a prófétai és apostoli ígéhirdetés fundamentomán nyugoszik, holott az örök, romolhatatlan szegletkő Krisztus. (Ef. 2, 20.). Hangsúlyozva emeli ki az apostol az egyháznak egyetemes, közönséges jellemét, a mennyiben Krisztus országa térbeli határok közé nem szorítható, mert az egész világ minden népe ő körülre seregelt egybe, mint sok tag, de egy test, melynek feje ő (1. Kor. 12.). E lelki ország egyes polgárai hit által egyesülnek egy egészszé.

Hit képezi a lelki ház egyes alkotó elemeinek összetartó kapcsát; ez a feltétel, mely nélkül Istenhez senki nem közelíthet. Pál nem ad a hitről oly biztos meghatározást, mint a zsidókhöz írt levélnek teljesen páli szellemtől áthatott szerzője (11, 1.). Különböző jelentésben és értelemben szól azonban a hitről; egy ízben az evangéliumi tudományt nevezi annak (Gal. 1, 23. 1. Tim. 1, 19. fides quae creditur), majd mint a hitigazságok nyilvános vallástételét említi (R. 1, 8. 1. Th. 1, 8.), ismét másutt oly bizonyosnemű bizodalom gyanánt érinti, melynek birtokában az ember csudákat mívelhet. (1. Kor. 13, 2.). A hívés tárgyának megállapításánál egyébiránt figyelniünk kell a görög praepositíók *ἐπί*, *ἐς*, *ἐν* alkalmazására. Ha például olvassuk *πιστεύειν ἐπὶ αὐτόν* (R. 4, 5.) akkor Krisztusról, mint oly tárgyról van szó, mely felé a hit irányul; viszont a *πίστις ἐν Χριστῷ* kifejezés szerint Krisztus a hitnek mintegy alkotó eleme, melyben a hit él. (Gal. 3, 26. Ef. 1, 15. Kol. 1, 4.). A *πίστις Ἰησοῦ Χριστοῦ* (genitivus objectivus) valamint a *πίστις εἰς Χρ.* (Gal. 2, 16; 3, 22. Ef. 4, 13. Kol. 2, 5.) a benne való hitet fejezi ki. (V. ö. Wiener, Grammatik. Schirlitz, Wörterbuch.). Szóval a hit, páli fogalom szerint, ellentéte a kételkedésnek (R. 4, 20.) és elfogadása azon dolgoknak, melyek nem láttatnak (2. Kor. 5, 7.); tehát nem élettelen ismeret, hanem valódi megismerés (*γνωσις*, *ἐπίγνωσις*), mely felül áll minden emberi ismereten (2. Kor. 4, 6. Gal. 4, 9. 1. Tim. 2, 4. stb.) és szeretetteljes bizodalom, mely a szívből fakad és mint a hit szava, imádatban nyilvánul (R. 10, 8—10.). Hogy pedig a hit valósággal ily erő, annak záloga isteni eredete. Mert nem embertől és nem ember közvetítésével, hanem egyenesen Istentől veszi eredetét, ki is azt kegyelmi ajándékképpen, Szentlelkének munkája által támasztja fel a lélekben (Ef. 2, 8. Fil. 1, 29. Kol. 2, 12.) az ígéhirdetés útján. Isten lelkének működése következtében nyerik a hívek a kegyelem különböző ajándékait is (1. Kor. 12, 7—11.); ez adja ajkainkra az imádkozás szavát és mindenütt jelen van közöttünk, mert bennünk lakozik (1. Kor. 6, 19.).

A Szentléleknek személyes létezését, isteni tökéletességet és imádat tulajdonít az apostol, épen úgy, mint az Atyának és a Fiúnak. (R. 8, 26. 1. Kor. 6, 19; 12, 11; 2. Kor. 13, 13.). A *πνεῦμα Θεοῦ* és *πνεῦμα Χριστοῦ* teljesen egy és ugyanazon létező valóság (R. 8, 9. Gal. 4, 6.). Isten, ki hozzáférhetetlen világosságban lakozik, kit emberek közül senki sem látott, sem nem láthat (1. Tim. 6, 16.), a mindenség kútfeje, *ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς ἐῖς αὐτόν* (1. Kor. 8, 6.); Krisztus az Ur, *τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν* (8, 6. Kol. 1, 16.). És a Szentlélek az az erő, mely az Atyához és Fiúhoz vonz (1. Kor. 12, 3.), mely nemcsak az anyaszentegyháznak mint egésznek (1. Kor. 3, 16.), hanem az egyes tagoknak is életet ad (6, 19.), összekötve a hívőket Krisztusban az Atyával, *εἰς αὐτόν τὰ πάντα* (R. 11, 36.). Így nyer Pálnál az istenség megfoghatatlan léte — mely világít mint az égő nap, de szemünk bele nem tekinthet

— universalis kifejezést a trinitásban, mit a II. korinthei levél végén a legfenségesebb módon vall és hirdet a világ népének (Kalvin, Inst. I, 13.).

Visszatérve az *ἐκκλησία*-hoz, az azzal kapcsolatos páli tant hálás dolog lesz még közelebről is szemügyre vennünk. E pontra nézve az apostol igen kimerítően tanít s e tágas mezőn áldásosan gyümölcsöttermény paránesisét, midőn a gyülekezeteket inti, miként kell a lélek szerint élő hívőnek lélek szerint is járnia (Gal. 5, 25.).

A hit ereje által új élet támad a hívőben, melynek kezdetül az érzület megváltozása — *μετάνοια* — és befejezésül a megigazulás tekintendő. (2. Kor. 7, 9. 10.). A *πίστις* és *μετάνοια* összefoglalma gyanánt fordul elő Pálnál az *ἐπιστροφή* (*ἐπιστρέφειν* Cs. 26, 18. 2. Kor. 3, 16.) is, melyet a Szentlélek a benső emberre hatás útján munkál, miközben az akaratot hit által bátorítja, a bűn felett való báukódás által pedig az értelmet a megtérés szükségességéről meggyőzi. Analog kifejezés az újjászületés — *παλιγγενεσία* — (Tit. 3, 5.), mely a keresztséggel áll kapcsolatban és közvetlenül Isten ereje által létrehozott megújulást jelent. Rokonfogalmi előterjesztés ezzel a *καινή κτίσις* (2. Kor. 5, 17.) annak igazolására, hogy Isten előtt csakis az újjá teremttség ér valamit (Gal. 6, 15.). Az így létrejött és fejlődő lelki élet mind közelebb vezérel a tökéletesség czéljához (Ef. 4, 14. 15.), míglen beáll a bűneset előtti lelki állapot, melyet az apostol képilegesen *ἀνακαινώσις*-nek nevez (R. 12, 2. *ἀν. τοῦ νοός*; Tit. 3, 5. *ἀν. πνεύματος*).

Míg így a hívők, a kegyelemből, hit által történő megigazulás lelki ajándékában való részesülésre vezéreltetnek, hogy az antinomismus vagy rajongás lejtőjére tévedés veszélyétől megóvassanak, egyre hatalmasabban hangsúlyozza az apostol, hogy az ember oly *ποίημα Θεοῦ*, mely teremtett Krisztus Jézusban a jó cselekedetekre, hogy azokban járjon (Ef. 2, 8—10.). Különösen nagy fontosságot tulajdonít Pál a hit és lélek szerint való élet folytatásának, ezért emlékeztet oly gyakran a léleknek gyümölcseire (Gal. 5, 22.), ezek közt kiválóan a legföbbre, mely a hit természetszerű folyamánya (Gal. 5, 6.) és minden keresztyén erénynek koronája, t. i. a szeretet (1. Kor. 13.). Az igazi lelki élet a szeretet tényeiben nyilvánul, s maga a hit is értéktelen, ha szeretettel nem párosul. A hívőt Pál, épen mint az Ur, termőfához hasonlítja, melynek minőségét gyümölcseiről lehet megismerni (Tit. 3, 14.) és miként az Ur, úgy Pál is a parancsolatok parancsolatának tekinti a szeretet törvényét, minélfogva e legfőbb keresztyéni erénynek tettetés nélkül való gyakorlására intve serkenti és buzdítja a hívőket; az atyafíú szeretet (*ἡ φιλαδέλφια ἢ εἰς ἀλλήλους*) (R. 12, 10. V. ö. 1. Th. 4, 9. 10.) mellett az egyetemes ember-szeretetet, sőt még az ellenség iránti szeretetet is nyomatékosan ajánlva (R. 12, 17—21; 13, 8—10.). De sehol sem tanítja, hogy a szeretet tényeinek pusztá gyakorlása által bárki is mintegy érdemet szerezhet az idvesség elnyerésére, mert Isten eszközi az akarást is, a munkálkodást is (Fil. 2, 13.) és az üdv ingyen kegyelmi ajándék (R. 11, 6.), hogy senki se kérkedjék (Ef. 2, 8. 9.). A szeretet önzetlen munkássága Isten dicsőségére, a hitközösség és egyetemes emberiség javára szolgál, ezért kell azt fáradhatatlanul gyakorolni (Gal. 6, 2. 9. 1. Th. 5, 15.). Erre czéloz nagyobbára apostolunk kimeríthetetlen paránesise, erre való tekintetből nevezi méltán a szeretetet a tökéletesség kötelekének — *σύνδεσμος τῆς τελειότητος* (Kol. 3, 14.), mely átfogva, átszorítva tartja az anyaszentegyház tagjait, hogy

azok, ha különböző országok és népek közül valók bár, egy elszakaszthatlanul egybeszerkesztett egésztest képezzenek, megosztva örömet, fájdalmat (1. Kor. 12.). Ez a magasabb eszményi egység kölcsönöz erőt és bizodalmat a hívőknek, hogy a test, bűn és világ ostromai ellen vívott küzdelemben meg ne lankadjanak (Gal. 5, 6.), hanem kitartóan fussanak a romolhatatlan korona elnyerésére (1. Kor. 9; 2. Tim. 4.), mely bár elérjett, mindamelllett bizton várhatjuk azt hitből a lélek által (Gal. 5, 5.). Ugyanis jóllehet a hit tárgyai láthatatlanok — *ὁ δὲ πνεύματος παρακαταθήκη ἐστὶν ἡ εἰδωλὸς* — (2. Kor. 5, 7.), e mellett szünet nélkül való harez a hívő élete: ámde már itt alant is élvezni engedti Isten mintegy előlét annak a boldogságnak, melyet a hívő, mint a dicsőség örököse hitben remél és vár. (R. 5, 1—5; 8, 17.). És e várás, e reménység, mely eloszlatva a jelen boruját, folyton az égre, a jövőbe tekint, nem szégyenülhet meg, mert Isten ígéretén alapul (R. 5.) s bizonyossága felöl zálogul és peesétül szolgál az anyaszentegyházban örök időkhig megújuló s á k r a m e n t o m o k.

Erdős József.

Közügyeink.

Válasz a „két ultramontán nyilatkozat“ című cikkre tett „megjegyzésekre“.*)

E lap folyó évi 34-ik számában megjelent „két ultramontán nyilatkozat“ című cikquemre a 37-ik számban Sipos Imre belényesi ev. ref. lelkész úr néhány „megjegyzést“ tett. Hogy azon mondás ne alkalmaztassék reám: „a ki hallgat, beleegyezni látszik“, kötelességemnek tartom álláspontom védelmezése végett — kerülve a polemizálásnak még az árnyékát is — néhány szóban válaszolni.

Én, mielőtt említett cikquem megírásához kezdettem volna, nagyon is meggondoltam a Schlauch nyilatkozatának mélyebb jelentőségét s annak intencióját, és épen ez volt az, a mi a szólásra kényszerített. Mint kifejeztem, első ízben nem akartam teljes hitelt adni ama pohárköszöntőről szóló közleménynek, mert nem gondoltam, hogy az az annyira tudományosnak híresztelt és Sipos Imre úr által is „szellemes férfiúnak s ügyesen distinguáló főnek“ jellemzett ember, olyan kevés ismeretre s a történelem elferdítésére valló nyilatkozatot tehessen. De több lapból olvasva s annak jelentése fölött gondolkozva, bizony csak általláttam ama dikezió reánk nézve sérelmes jelentését s bátran állíthatom, hogy a protestáns olvasók 99 és ⁹/₁₀-a hasonlóan értette azt.

De tekintsük csak a dolgot közelebről s azonnal általláthatjuk, hogy Schlauch, a midőn pohárköszöntőjében a „katholikus“ elnevezést — bár a „római“ jelző nélkül — használta, egyáltalában nem értett a katolikusok között minket protestánsokat is. Hiszen ők mindazokat, kik a római egyháznak nem tagjai, akatholikusoknak nevezik. Azután ott vannak a Peronne-féle örült nyilatkozatok, melyekben a protestántizmus eretnekségnek, ragálnak, pestisnek s több ilyenfélének nevezterik. Ott van Zoványi „fensőbb katholicismus“-ról írott könyve, melyben még a becsületességét is tagadják a protestánsoknak.

*) Térszüke miatt késett. Szerk.

Az ilyen dolgok után lehet-e elfogulatlanul gondolni azt, hogy a gépiesen nevelt, Loyola szellemében mozgók, a protestantismusról meghamisított fogalommal bírók akkor, midőn önmagokról beszélve, a „katholikusokat“ — bár „római“ jelző nélkül — emlegetik, minket is azok közé értenének? Én azt mondom: nem, mert magokviseletök s ultramontán jellemök egészen ellenkezőt bizonyítanak.

Különben Schlauch szavai, — azt hiszem, minden nagyobb hatás nélkül, — már régen elröppentek s jobb azokra a feledés fátyolát borítani. Reményem van arra, hogy el fog jönni az az idő, a midőn ők is be fogják látni azon igazságot, melyet a történelem oly fényesen igazol, hogy nem csupán a katolikusok lehetnek jó hazafiak, hanem a protestánsok is. De míg ez a boldog kor elérkeznék, jó lesz reájok ügyelni, mert soha nem emelte még föl fejét Loyola átkos szelleme oly félelmes módon, mint a mostani időben, s ha bennünk nem lesz meg a kellő vigyázás, a vallásunkhoz való tántoríthatatlan ragaszkodás, s képesek vagyunk az ellenünk irányzott szavakat ideáliter magyarázni, akkor nagyon féltő, hogy a megindult aknamunka az általok óhajtott sikert eredményezi s az a protestántizmus, mely negyedfél század pusztító viharát oly dicsőségesen kiállotta, ha nem egészen is, de részben az ellene indult eselszövény áldozata leend, mitől a jó Isten oltalmazza.

Ezeket óhajtottam a cikquemre tett megjegyzésekre még elmondani s ezzel e tárgyra vonatkozólag végeztem.

Béke velünk!

Makó.

Vöröss Zsigmond,
ev. ref. segédlelkész.

Levél a szerkesztőhöz.

T. Szerkesztő Ur!

Azon meggyőződésben, hogy becses lapja protestáns egyházaink életében előforduló fontosabb események számára mindenkor nyitva áll, bátor vagyok az alábbi sorok közzétételére tisztelettel kérni.

A kismarjai ev. ref. egyházban a napokban ritka, eddig — tudomásunk szerint — még elő nem fordult esemény folyt le . . . Ugyanis folyó hó 10-én ünnepelte az egyház köztiszteletben álló lelkésze, nagytiszteletű Könyves János úr 76-dik születési évfordulóját.

E nevezetes időpontja egy oly lelkész életének, a ki úgy a családi, valamint a társadalmi és egyházi életben mint követendő példánykép tündöklik előttünk, nem maradhatott figyelem nélkül. A legrövidebben szólva, tevékenysége az egyházi irodalom és nevelésügy terén — különösen a vasárnapügy és óvodák körül sokkal ismertebb, mint azt ismertetni szükséges volna. Szívhez és észhez egyaránt szóló egyházi beszédei gazdag következményeikben meglátszanak az általa több mint 40 éven át vezetett kismarjai népnek tiszta erkölcsi életében, buzgó vallásosságában.

Ily lelkész iránt csak a kötelesség adóját igyekeztek leróni hívei, a midőn a legtisztább érzéssel siettek osztozni az örömben, melyet a nevezetes nap hozott magával, — tudva és érezve, hogy a megosztott öröm: kettős öröm.

A nap estjén 6 órakor küldöttségileg adtak kifejezést hívei legőszintébb tiszteletöknek. A küldöttség tagjai voltak: Szász János presbyter, Dr. Hevesy Vilmos körorvos, Gallasz

Frigyes gyógyszerész, Mezei Imre, Farkas János tanítók és Gönczy Dániel egyháztag.

Az üdvözlő beszédet Farkas János tanító mondotta, beszéde végeztével a köztisztelet maradandó emlékéül ezüst serleget nyújtott át az ünnepelt lelkésznek, a ki meleg szavakban mondott köszönetet mind az előbb szóló által kifejezett jó kívánatokért, mind pedig a hívei által bizonyított ragaszkodás és tisztelet nyilvánításáért.

Legyen szabad megjegyeznem, hogy nt. Könyves János úr magas életkora dacára ritka embernek jutott teljes lelki és testi erővel dicsekedhetik, mi jogosít reménylenünk, hogy a most kezdett századnegyedet Isten kegyelméből bevégezheti.

Adja Isten!!

Kis-Marja, 1888. okt. 14.

Farkas János,
ev. reform. tanító.

Különfélék.

Debreczeni főiskola. A theologiai alapvizsga — mely a folyó tanév végén fog megtartatni — már is foglalkoztatja másodéves hittanuló ifjainkat. A theologiai akadémia tanárkara már e tanév kezdetén megtette az erre vonatkozó szabályszerű intézkedéseket; nevezetesen megválasztotta a vizsgáló bizottság ez évi elnökéül Tóth Sámuel hittanárt, egyházkerületünk főjegyzőjét, továbbá megállapította az alapvizsgai írásbeli dolgozatok tárgyait, kitűzván három kérdést, melyek közül mindegyik vizsgatevő ifjú egyet sikeresen megfejtteni köteles, másként nem levén a szóbeli vizsgára bocsátható.

Nagyenyedről a Bethlen-kollégium főgymnasiumának e. i. igazgatója, Váró Ferencz, tanügyi tanulmányútat tesz; jelenleg épen kollégiumunknál ismerkedik, egyebek közt főkép konviktusunk új rendszerével; útjának további célpontjai Budapest, Kalocsa, Szabadka, Szeged, Hódmezővásárhely, Nagyvárád.

Budapest. Mint a budapesti lapokból olvassuk, Bihari Péter budapesti reform. főgymnasiumi rendes s egyetemi magántanár elmebetegségbe esett. Fájdalmas részvétellel vesszük e hírt a kitűnően munkás férfiről.

Számadás és köszönet. A f. év tavaszán az alsó-szaboles-hajdúvidéki egyházmegyében fekvő t.-löki, nagyfalusi s eszlári egyházainkra — mint annak idején e becses lapokban is jelezve volt — a Tisza kiömlő árja rettenetes pusztulást hozott. Áprilhó 10-én tartott egyházmegyei közgyűlésünk, az államsegélyből néhány év előtt alakítani kezdett egyházmegyei segélyalapból 250 frtot rendelt azonnal kiosztatni a vízkárosult egyházak s belhivatalnokok közt. Ez összeg azonban, a főtiszt. püspök úr által a rendkívüli szükség esetére fentartott államsegélyből a t. löki belhivatalnokok számára előzőleg küldött 200 forinttal együtt is, csak pillanatnyi segély gyanánt volt tekinthető. Hogy tehát a rettenetes romlást szenvedett egyházak lehetőleg nagyobb mértékben segélyeztethessenek, egyházmegyei gondnok Gróf Degenfeld József ő Méltóságának beleegyezésével s nevében is kérő szöveget intéztem a kebelbeli egyházak előljáróihoz, házankénti segélygyűjtésre kérvén fel

azokat. És imé, felhívásom, esdő szöveget reményleni is alig mert szép sikerrel lón koronázva, mert mint mult hó 6-án tartott egyházmegyei közgyűlésünk jegyzőkönyvében 20. sz. a. olvasható, a károsult testvéregyházak s belhivatalnokok segélyezésére 1314 frt 24 krnyi összeg küldetett be hozzám. Anynyival is inkább méltánylandó e segély, mert a megyei hatóság felhívására legtöbb helyt a községi előljáróság már előzetesen megkerestette az árvízkárosultak javára való adakozás céljából a lakosokat, — néhány helyt pedig a Tisza kiömlő árja szintén tetemes területeket borított el. Egyházmegyei jegyzőkönyvünkben kimaradván a beküldött segélyadományok részletes kimutatása, önigazolásom s a kegyes jótékonyág szép példájának szélesebb körben való megismertetése s nyilvános köszönetmondhatás céljából a t. Szerkesztőség kegyes engedelmével szabad legyen itt, a beérkezés sorrendje szerint, közölnem a jelzett célra begyűlt kegyes adományokat: a csegei egyház 50 frt 50 kr; szováti egyház 100 frt; hadházi előljáróság 68 frt; nánási műkedvelők 65 frt; szentmihályi egyház 108 frt 95 kr; acsádi egyház 25 frt 45 kr; tetétleni egyház 47 frt 69 kr; balmaz m.-újvárosi egyház 124 frt 87 kr; földesi egyház 40 frt; nádudvari egyház 78 frt 57 kr; h.-böszörményi gyűjtés 47 frt 15 kr; h.-böszörményi V. temetkezési egylet 100 frt; t.-dobi egyház 45 frt 62 kr; h.-szoboszlói egyház 277 frt 40 kr; p.-ladányi egyház 109 frt 84 kr; saápi egyház 10 frt és balmaz n.-újvárosi egyház 15 frt 20 kr; összesen tehát 1314 forint 24 kr. A begyűlt segélyösszegnek mikénti kiosztása felől Zs. S. barátunk e lap 37. számában értesítvén immár e becses lapok olvasóit, én ezúttal csak legforróbb köszönetemnek kívánok rövid kifejezést adni a kegyes adakozók s a segélygyűjtést intéző buzgó előljáróságok irányában. A segélyezettettek köszönete, jótetteiknek nemes öntudata s Istennek áldása legyen velök mindenkoron! H.-Böszörmény, 1888. okt. 15. Szeremlei József, esperes.

Nyilvános számadás. A nagybányai ev. ref. egyházmegye, lelkész-özvegyei és árvái gyámpénztára javára f. évi szept. 27-ikén Nagybányán, Ujfalu ssy Sándorné báró Uray Leon ő Méltósága védnöksége alatt, tombola-játékkal egybekötött táncestélyt tartott, melynek jövedelméről a legnagyobb lelki örömmel adunk számot a következőkben: Bevétele volt: belépti jegyekből 268 frt, felülfizetésekéből és pénzbeli szíves küldeményekből 521 frt 20 kr, tombolából 166 frt 53 kr, összesen 955 frt 73 kr. K i a d á s: zenészeknek 70 frt, teremdisztítés 67 frt 35 kr, nyomdaköltség 27 frt 80 kr, egyéb apró kiadások 29 frt 02 kr, összesen 194 frt 17 kr. Tiszta jövedelem 761 frt 56 kr. Felülfizettek és szíves ajánlatokat küldtek: Dr. Wekerle Sándor 100 frt, Ujfalu ssy Sándorné 50 frt, Gróf Degenfeld Sándor 50 frt, Gorove Gyuláné 20 frt, Bárány Perényi Péterné 15 frt, Böszörményi Zsigmond 12 frt, Gróf Teleki Sándor, Szendy Antal, Farkas Antal, Mándy Sománé, Szalkay Gyula, Bárány Perényi Zsigmondné, Ujfalu ssy Miklós 10—10 frt; Bárány Blombergné, közép Gróf Teleki Sándor, Greff Jenő 7—7 frt; Bárány Radák Mária, Kovács Lőrincz, Császy Bálint, Tisza István, Streicher Lajos, Méder Ferencz, Jákey Zsigmond, Szigeti Béla, Noszlopi Jánosné, Kovács Jenő 5—5 frt; Ferenczy Károly, Szemere N., Gróf Teleki Géza, Domahidy Ferencz 4—4 frt; Szentpéteri András, Sinka Lajos, Egey Ferencz, Peley József, Isaák Dezső, Kiss Albert, Kőrösi Károly, Marosffy Dezső 3—3 frt; Szűcs Sándorné, Kádas Juliánna, Soltész János, Segesváry József, Illyés Bálint, Bányai István, Ferenczy Gyula, Sziklavári Adolf, Dr. Lovrich Gyula, Kauff-

mann Camillo, Hudoba Gusztáv, Harácsék Vilmos, Bajnóczy Géza, Dr. Áldor Adolf, Deák Károly, Nagy Sándor, Galgóczy József, Dr. Gondos Mór, Csaba Adorján, Id. Böszörményi Sándor, Foncière biztosító társaság 2—2 frt; Steierer József, Harácsék Józsefné, Horthy Elek, Göbölös János, Kovács Elek, Lichtenegger József, Gulyás Lajos, Joó Kálmán, Szél György, Blaskovics Gyula, Huffner Tivadar, Nagy Ákos, Beesky Antal, Molnár Antal, Szabó Gábor, Bartók Károly, özv. Smaregia Pálné, Doroghy Ignác, Molnár Lajos, Hanczulovics Lajos, Smit Sándor, Wienerberger Géza, Zsedényi Ottó, Koroknay Károly, Dr. Fekete Sámuel, Szunter Nándor, Jékey Mór, özv. Kunay Edéné, Zimbó György, Balogh István, Bod Sándor, Szathmáry Sámuel, Regéczy Sándor, Borsos Benő, Nagy Áron, Czárich Ida, Pazuehanich Ignác, Lipták József, Kálmán Sándor, Szerencsy József, Jákó Mihály, Dezső Lajos, Schönplugg Richárd, Böszörményi Endre, Jandrisics János, Bandisz Jenő, Bittsánszky Ede, Toray Endre, Papp Sándor 1—1 frt; N. N. 20 kr. Ezekon kívül igen sokan ajándékoztak szép és értékes tombolatárgyakat, melyek közül Ujfalussy Sándorné és Báro Blombergné ajándékai voltak legkiválóbbak. E tárgyak száma összesen 200-ra ment fel, miket többnyire nagybányai református nők hordtak össze a jótékony célra. Fogadják a nemes lelkű adományozók s a jótékony cél érdekében távol vidéken is szíves készséggel buzgólkodók, valamint a bál rendezéssel, vendéglátással és egyéb szíveséggel közreműködő helybeliek a hálás szívek forró köszönetét. Nagy-Bányán, 1888. okt. 10. Gergely Károly, egyházmegyei pénztáros.

Egy gyakorlati kérdés. Egy ifjú segédlelkész a következő gyakorlati kérdést intézi hozzánk: „Ha egy házassalandó pár jelentkezik a reform. lekipásztornál kihirdetés végett, kik közül, — mondjuk, — a nő róm. kath., de áttérni szándékozik, hanem azt akarják a felek, hogy a következő legközelebbi vasárnap már hirdessék először, úgyde a menyasszony akkor még kath., azért a hirdetés megtörténik: N. N. ev. reform. vallású jegyzette N. N. róm. kath. vallását; azonban a törvényszabta 14 napi határidő multával a nő áttér, illetve lesz reformátussá, igen de már egyszer, vagy kétszer az áttérés előtt kihirdették mint ref. és kath.: az áttérés után mint reform. és reform. hirdettetnek-e újlag háromszor, vagyis amaz egyszeri vagy kétszeri hirdetés betudható-e a háromszori hirdetésbe; úgy hogy például egyszer hirdettetnek így: N. N. ev. reform. jegyzette N. N. róm. katolikus, kétszer pedig így: N. N. ev. ref. jegyzette N. N. ev. ref. vallását. Vehető-e ez háromszori törvényes hirdetésnek, kivéven a róm. kath. illetékes lelkésztől az egyszeri hirdetésről szóló bizonyítványt; vagy pedig mint már reformátusokat, újlag kezdve kell háromszor kihirdetni, hogy összeeskethetők legyenek?“

A kihirdetés annyira polgári természetű ügy, hogy az adott esetben, nézetem szerint, egyáltalában nem alterálja az egybekelés hatályát azon körülmény, hogy a házassalandók mint más — más vallásúak először mind a két templomban, azután, mint már egy valláson levők, csak egy templomban hirdettek. A kérdést nyílt kérdésnek hagyom fenn, vagyis

szívesen kiadom e lapban másnak, esetleg más véleményét is, de én erősen hiszem, hogy az a pár először mindkét templomban, másodszor és harmadszor csak a mi templomunkban hirdettetvén, a kihirdetés tekintetében megfelelt minden jogos kívánalomnak. Szerk.

Beküldetett. 1. „Kertészet és faiskola kezelés“ című 24 lapra terjedő kis füzetkém most hagyta el a sajtót. A mezőgazdasági ágnak a kertészet egyik jelentékeny részét képezvén, úgy hiszem, e kis művemmel hasznos szolgálatot tettem azok számára, kik a kertészetet kedvelik s kik a kertészet elemeivel megismerkedni óhajtanak, mert e kis könyvecske mintegy kézenfogva vezérel a kertészeti teendőkre s élénk képét adja elő a faiskolának, e mellett oly népies nyelvezettel van írva, hogy figyelmes átolvasás után bárki is könnyen megértheti, sőt e könyvecske vezérlate folytán a kertészetben kevésbé jártasok is szereshetnek maguknak annyi jártasságot, hogy e kertészetet sikerrel gyakorolhatják. Eddig még nagy hiányát éreztük egy oly lehetőleg rövid, épen csak a legszükségesebbet tartalmazó népszerű nyelvezetű és lehetőleg olcsó könyvecskének, melyet a kertészetet tanuló gyermekek kezébe adni lehessen. E már nagyon is érezhetővé vált hiányon kívántam segíteni, midőn e könyvecskét sajtó alá bocsátottam, mely a kertészetet tannni szeretőt mintegy kézenfogva vezeti a szükséges eljárások mindegyikére, még pedig azon rendben, a mint azok foganatosítandók. Tisztelettel felkérem ismerőseimet, néptanító társaimat, hogy e közhasznú kis könyvecskét mennél szélesebb körben terjesszteni szíveskedjenek. Egy példány ára 20 kr. Vagyok Békés-Szt.-András, Zih Károly, szerző.

Szerk. posta. P. J. Halmi. Köszönöm; jövő számban megindítom. — — —. Nem tudja ugyan senki, hogy kit rejt az ön egy betűje, s így érzékenykedésre alig lehet oka, de ha már ön mindenképen szükségesnek tartja, kiadom beküldött önvédelmét. — Th. E. F e h é r v á r - C s u r g ó. Köszönettel vett cikkét besoroztam a közlendők közé. Ugy ezen két cikkre, mint a tárczacikkre is, még ezen év folyamán sort keríték. — K. S. Z s á k a. Természetes n szerkesztői kötelességemnek tartom, hogy „A bihari tizenkét pont“ című cikkre válaszul írt közleményét kiadjam. Igazat adok önnek, hogy megköveteli ezt a méltányosság. — „A bihari pontok“ című cikk nagyjt. írójától szíves engedelmet kérek, ha küldeményét nem használom föl. Mint előbbi izenetem mutatja, ez ügyben már felvilágosítás érkezett be lapunkhoz, a mely meglehetősen tisztázza a dolgot. Így nem volna jó, ha ez ügyet elmérgesedni engedném. — Sz. K. T i s z a - K ü r t. Becses cikkére lehetőleg már a jövő számban sort keríték. — T. Z. B é k é s. Mint korábban izentem, a jövő heti számban kezdem meg tanulmányom közlését. — Á. L. C s e k e. A jövő számban együtt közlöm a beküldött felszólalásokat. Az alapszabályokat postán visszaküldöm. — K. B. K e é r. Légy szíves a nálad levő könyvet, melyről benléted alkalmával is beszélünk, beküldeni, vagy, ha bejössz, magaddal behozni. — L. L. S á r k e r e s z t ú r. Bocsáss meg, hogy mindeddig nem ismertethetük művedet; magamat kézfájásom akadályoz régóta az írásban, de módját találok, hogy méltányos kérésedet mielőbb teljesíthessem.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**